

Дідух Назар Орестович,
Аспірант, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Didukh Nazar, PhD student, Taras Shevchenko
National University of Kyiv,
<https://orcid.org/0009-0006-3358-8340>

ОПТОВА ТОРГІВЛЯ ЗЕРНОМ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС GRAIN WHOLESALE IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EU

Дідух Н. О. Оптова торгівля зерном в умовах
інтеграції України в ЄС. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2.
С. 293 – 300.

Didukh N. Grain wholesale in the context of
Ukraine's integration into the EU. *Ukrainian Journal
of Applied Economics and Technology*. 2024.
Volume 9. № 2, pp. 293 – 300.

Стаття присвячена особливостям розвитку оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в ЄС. Визначено, що оптова торгівля українським зерном займає важливе місце за виробництвом та експортом сільськогосподарської продукції у світі. Визначено сучасний стан оптової торгівлі зерном України на ринку ЄС, проведено оцінювання обсягів експорту зерна в країни-члени ЄС, визначено основні проблеми та узагальнено напрями розвитку оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в ЄС. Проаналізовано обсяги експорту зерна Україна до країн-членів ЄС за 2022 р., зокрема відвантажено понад 53 млн т зернових: пшениці – 20,7 млн т, кукурудзи – 26,1 млн т, жита 314 тис. т і 6,6 млн т інших зернових. Визначено, що найбільші обсяги експорту українського зерна здійснено до таких країн-членів ЄС: Іспанія, Нідерланди, Бельгія, Італія, Румунія, Польща, Португалія, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Литва. Обґрунтовано потенціал зернового ринку в Україні та визначено його місце у світових рейтингах з виробництва та експорту пшениці та кукурудзи, як основних видів українського зерна. Визначено, що найбільший експортний потенціал в обсягах пшениці, мають такі країни: Австралія з показником відношення експорту до виробництва 79,6%, Аргентина – 58,4%, Україна – 54,1%, США – 46,5%; в обсягах кукурудзи це Україна – 96,2% та Аргентина 60%. Окреслено, що проблемою залишається якість українського зерна та його адаптація до вимог країн-членів ЄС. Зазначено, що у розвинених європейських країнах зміст білка та клейковини не є основою для класифікації якості зерна і враховується лише під час визначення ціни на високоякісну борошномельну пшеницю, особливо твердих сортів. Основними проблемами оптової торгівлі зерном є: оцінювання якості українського зерна та його адаптація до вимог країн-членів ЄС; інтеграція української транспортної системи до європейської; забезпечення сумісності транспортних систем України та ЄС; посилення співпраці з європейськими транспортними компаніями; напрацювання урядових рішень між Україною та країнами-членами ЄС з вирішення проблем експорту зерна. Одним з найбільш перспективних напрямів розвитку оптової торгівлі зерном є налагодження транспортного перевезення зерна між Україною та країнами-членами ЄС з використанням сучасного інформаційного забезпечення.

Ключові слова: оптова торгівля, зерно, виробництво, експорт, транспортування, Україна, Європейський Союз, інтеграція, воєнний стан, проблеми, шляхи розвитку.

The article is devoted to the peculiarities of the development of grain wholesale trade in the context of Ukraine's integration into the EU. It is determined that the wholesale trade in Ukrainian grain occupies a leading position in the production and export of agricultural products in the world market, and the critical direction of development is Ukraine's integration into the EU. The current state of Ukraine's grain wholesale trade in the EU market is determined, the volume of grain exports to the EU countries is estimated, fundamental problems are identified, and directions of development of grain wholesale trade in the context of Ukraine's integration into the EU are generalized. The article analyses the volumes of grain exports by Ukraine to the EU countries in 2022, including more than 53 million tons of grain: wheat - 20.7 million tons, corn - 26.1 million tons, rye - 314 thousand tons, and 6.6 million tons of other grains. The most significant Ukrainian grain exports were to the EU countries: Spain, the Netherlands, Belgium, Italy, Romania, Poland, Portugal, Germany, Hungary, Ireland, Lithuania, and others. The potential of the grain market in Ukraine is substantiated, and its place in the world rankings of production and export of wheat and corn as the main types of Ukrainian grain is determined. It is determined that the most significant export potential in terms of wheat is in such countries as: Australia with an export-to-production ratio of 79.6%, Argentina - 58.4%, Ukraine - 54.1%, the USA - 46.5%; in terms of corn, it is Ukraine - 96.2% and Argentina 60%. It is outlined that the quality of Ukrainian grain and its adaptation to the requirements of the EU countries remains a problem. It is noted that in developed European countries, the protein and gluten content is not the basis for classifying grain quality and is taken into account only when determining the price of high-quality milling wheat, especially durum wheat. The critical issues in the grain wholesale trade are as follows: assessing the quality of Ukrainian grain and adapting it to the requirements of the EU countries; integrating the Ukrainian transport system into the European one; ensuring compatibility of the transport systems of Ukraine and the EU; strengthening cooperation with European transport companies; and developing governmental decisions between Ukraine and the EU countries to address grain export issues. One of the most promising areas of grain wholesale development is the establishment of grain transportation between Ukraine and the EU countries using modern information support.

Keywords: wholesale trade, grain, production, export, transportation, Ukraine, European Union, integration, martial law, problems, ways of development.

Вступ

Характерною рисою розвитку України є активізація інтеграційних процесів. Співпраця з Європейським Союзом є способом зміцнення власних позицій у світі на арені міжнародних відносин, для реалізації національних інтересів та побудови економічно розвиненої демократичної країни. Інтеграція в єдиний продуктовий ринок Європейського Союзу є важливим завданням для України через прагнення до зміцнення економічних і політичних зв'язків, що впливає на розвиток оптової торгівлі зерном.

© Дідух Назар Орестович, 2024 Удосконалення сфери оптової торгівлі зерном є одним з найбільш

важливих чинників економічного розвитку країни. Однак з початком широкомасштабної війни ситуація значно погіршилась, обсяги українського експорту зерна значно скоротились. Зазначені проблеми та шляхи розвитку оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в ЄС доводять актуальність обраної теми.

Формулювання цілей статті

Метою роботи є дослідження особливостей розвитку оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в ЄС, визначення проблем та узагальнення напрямів розвитку оптової торгівлі зерном в умовах інтеграції України в Європейській Союз.

Виклад основного матеріалу дослідження

Я. Антонюк, В. Апопій, М. Балабан [1] провели наукове дослідження щодо внутрішньої торгівлі, зокрема оптової, у якому розглянули проблемні питання оптової торгівлі споживчими товарами, обґрунтували ефективні засади функціонування й розвитку цієї сфери національної економіки в Україні та за її межами.

А. Мазаракі, А. Носуліч, Г. Богославець, О. Трубей [7] дослідили теоретико-методичні особливості діяльності оптової торгівлі, визначили її роль і місце в системі ринкових відносин, провели критичний аналіз економічних аспектів діяльності підприємств оптової торгівлі в Україні, провели оцінювання основних показників розвитку оптової торгівлі на вітчизняному ринку та зарубіжному ринках.

Д. Пшеслінський, І. Смолін [5] узагальнили концептуальні засади діяльності торговельних підприємств, зокрема підприємств-оптовиків. Визначили їх роль і місце в системі економіки країни, проаналізували економічні аспекти діяльності підприємств оптової торгівлі в Україні та узагальнили показники оцінювання ефективності та конкурентоспроможності їх діяльності, зокрема з країнами-членами ЄС.

О. Шубін, А. Садеков, О. Азарян та ін. [9] дослідили особливості внутрішнього та міжнародного ринку, зокрема зернових культур, визначили якісні норми продовольчого, фуражного, технічного зерна в Україні та окремих країн-членів ЄС.

Інтеграція України до єдиного продуктового ринку ЄС актуалізує дослідження в частині розвитку нашої країни в євроінтеграційних процесах та переваг оптової торгівлі зерном з країнами-членами ЄС. Не применшуючи досягнення вчених, присвячені цій проблематиці, залишається невирішеними проблеми оптової торгівлі зерном України з країнами-членами ЄС в умовах воєнного періоду, що потребує поглибленого дослідження.

Спрямування оптової торгівлі на реалізацію зерна сприятиме товарообігу та більш ефективному використанню всіх ресурсів шляхом концентрації коштів і скорочення часу, необхідного для розподілу зерна. Узгоджуючи інтереси виробників і майбутніх споживачів, зернові оптовики є ефективними посередниками для гармонізації та збалансування виробництва і попиту на зерно.

Оптова торгівля зерном посідає провідне місце за обсягами продажів, експорту, інфраструктури, функцій і функціонування специфічних схем ланцюгів постачання. Основною передумовою формування інтегрованої системи оптової торгівлі зерном є можливість застосування систематичного підходу під час реалізації низки збутових, транспортних і сервісних процесів [7].

Виходячи із зазначеного, у системі ринкового господарювання оптова торгівля зерном передбачає підвищення інтенсивності потоків зерна, економію витрат обігу і зростання ефективності всієї системи руху зерна, акумуляції фінансових ресурсів, формування асортименту відповідно до потреб споживачів.

Оптова торгівля спрямована на встановлення довгострокових зв'язків між виробниками і роздрібними торговцями та забезпечення раціональної організації стимулювання збуту. Оптова торгівля за своєю економічною сутністю є продажем товарів у сфері товарного розподілу, а за матеріальним змістом – додатковою виробничою операцією з доставки товарів від виробника до роздрібного торговця або іншого оптового підприємства. Таким чином, оптова торгівля є активним організатором усього процесу від отримання товару від виробника до його кінцевого продажу.

Основне призначення підприємств оптової торгівлі зерном є товарно-грошовий обмін між виробництвом і споживанням зерна, між окремими регіонами України та іншими країнами світу, забезпечення необхідних темпів і пропорційності відтворювання та збалансованості із сукупним споживчим попитом.

До основних завдань оптової торгівлі зерном належать: забезпечення потреб споживачів різними видами зерна та продуктами їх переробки; потреб тварин – фуражним зерном; потреб зерноперероблення – сировиною; виробництва – посівною продукцією.

Важливе значення під час розкриття завдань оптової торгівлі зерном відіграють функції. Основною функцією оптової торгівлі є торговельна, яка повинна визначати зміст і технологію виконання інших функцій і забезпечувати найбільш ефективну реалізацію основної функції.

Зарубіжні вчені пропонують розрізняти такі основні функції оптової торгівлі у сфері товарообігу: організація діяльності оптової торгівлі, їх складування, зберігання, перероблення, транспортування, та нові функції, що сформувався у результаті розвитку і потреб ринку. Також визначені додаткові функції: інформаційна, дослідницька, рекламна, комерційна і консультаційна тощо [17].

Зокрема, Ф. Котлер запропонував такі види функцій оптової торгівлі: збут зерна та його стимулювання, закупівля та формування асортименту, поділ великих партій на невеликі, зберігання, транспортні перевезення, фінансування, ризиковість, інформування про стан ринку, управлінські та консультативні послуги [16].

Зауважимо, низка вітчизняних дослідників до функцій оптової торгівлі зараховують

макроекономічні та мікроекономічні функції. До макроекономічних належать такі: інтеграційна, оцінна, регульовальна [7].

До макроекономічних функцій додаються мікроекономічні шляхом їх трансформування а саме: перетворення сфери виробництва на сферу торгівлі, перетворення запасів на товари, вирівнювання цін, зберігання, перероблення, надання товарам необхідної якості, пакування, кредитування, реклама тощо [12].

Таким чином, у частині оптової торгівлі зерном доцільним є поділ функцій на групи, а саме: основні та додаткові. До групи основних функцій належать функції, які прямо впливають на оптову торгівлю зерном, відповідно, до групи додаткових функцій належать функції, які опосередковано впливають на оптову торгівлю зерном.

Важливим напрямом в умовах інтеграції України в ЄС є оцінювання потенційних можливостей використання експортного зерна і порівняння якості зерна з вимогами країн-членів ЄС. Тому оцінювання якості зерна є пріоритетним завданням і логічним є включення цієї функції до основної групи функцій

Рис. 1. Основні функції та завдання оптової торгівлі зерном

Джерело: розроблено автором на основі [9]

- створення, зберігання та використання запасів зерна, необхідних для забезпечення учасників зернового ринку;
- забезпечення попиту на зерно та сприяння його реалізації на зернових ринках;
- зміна споживчого попиту спонукає виробників зерна вирощувати нові види зерна для підвищення обсягів реалізації;
- професійне обслуговування й консультування покупців зерна;
- здійснення маркетингових досліджень і впровадження логістики у сфері оптової торгівлі зерном;
- удосконалення і розвиток своєї матеріально-технічної бази з використанням передового досвіду;
- підвищення якості обслуговування клієнтів.

Зерно є важливим стратегічним якісним продуктом і джерелом харчування населення та основою продовольчої безпеки, а також це цінна сировина для переробної промисловості та кормів для тварин.

Це твердження підтримують українські вчені, які стверджують, що «зернова галузь» є яскравим прикладом оновленої економіки, якій треба надавати пріоритет, і що забезпечення зерном може бути оцінкою національного багатства [9].

Рис. 2. Види зерна, які вирощують в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [9].

оптової торгівлі зерном. Водночас не менш важливим в оптовій торгівлі є розвиток технологічного прогресу та використання сучасного програмного забезпечення для покращення логістичних каналів та інших процесів оптової торгівлі зерном. Тому технологічну функцію доцільно включити до додаткової групи, оскільки вона опосередковано впливає на оптову торгівлю зерном.

Отже, на рис. 1 окреслено функції оптової торгівлі зерном за двома групами, а саме: основна і додаткова. Як бачимо, до основної групи функцій оптової торгівлі зерном належать такі функції: посередницька, ціноутворювальна, розподільча, регульовальна, відтворювальна, організаційно-забезпечувальна, контролювальна, оцінна; до додаткової групи належать такі функції: оздоровча, соціальна, конкурентна, стимулювальна, інформаційна, інституційна, селективна, інтегрувальна, технологічна.

Важливими завданнями оптової торгівлі зерном є:

- забезпечення потоку зерна від виробника до покупця та його спрямування з мінімальними витратами обігу та найкращими темпами руху зерна;

Залежно від призначення українські зернові культури поділяють на такі види: продовольчі, фуражні, технічні та насінневі. Продовольче зерно включає: хлібні злаки, гречку, боби. До основної частини зерна належать такі злаки: пшениця, кукурудза, ячмінь, жито, рис, просо овес. На рис. 2 узагальнено види зерна, які вирощують в Україні.

Одним з головних пріоритетів України є розвиток зернового сектору, від якого залежить якість і рівень життя її населення. Україна є одним з провідних світових експортерів зерна. Наразі зернова галузь України є нестабільною, а загальний врожай і врожайність значно коливаються. Також треба зазначити, що останніми роками Україна стрімко збільшила обсяги виробництва. Обсяг експорту зерна за 2011-2022 рр. наведено на рис. 3.

Як бачимо, 2022 р. на експорт відвантажено понад 53 млн т зернових, зокрема: пшениці – 20,7 млн т, кукурудзи – 26,1 млн т, жита 314 тис. т. В 2021 р. в Україні було вироблено понад 86,01 млн т зернових і станом на 24 лютого 2022 р. було експортовано 42,54 млн т, а на складах та елеваторах залишалося близько 27 млн т зерна для експорту [13; 19].

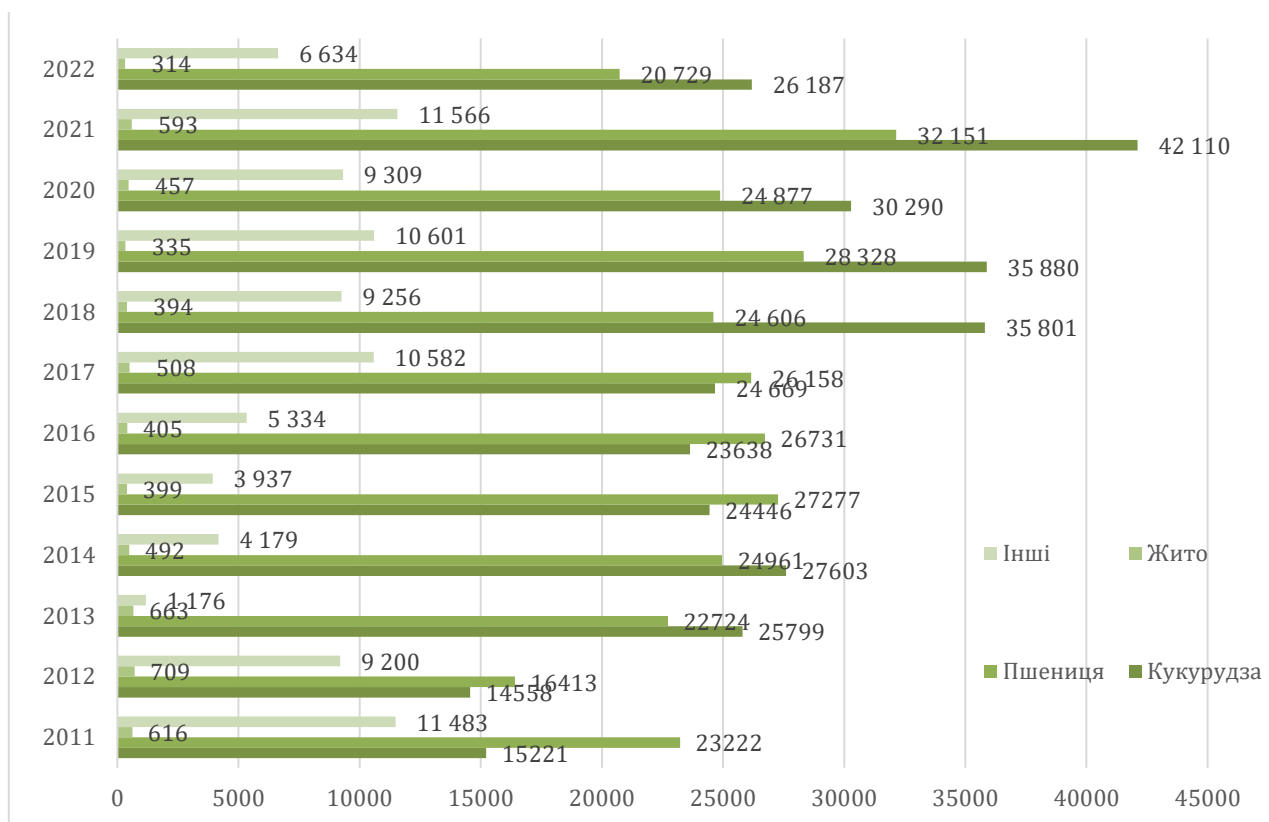

Рис. 3. Динаміка обсягу експорту зерна у 2011-2022 рр., тис. т

Джерело: розроблено автором на основі [8].

Україна виробляє та експортує здебільшого два види зерна: пшеницю і кукурудзу, які складають орієнтовно 24% від усього експорту України. Найбільший експорт зернових припав на 2019-2020 рр., тоді Україна була другим експортером зерна у світі.

Треба зазначити, що найбільшими виробниками пшениці є Китай, Індія, США, Австралія та ЄС, причому найбільшими світовими виробниками пшениці 2022 р. були Китай з урожаєм 138 млн т та Індія з урожаєм 108 млн т. Однак ці країни не є важливими експортерами, оскільки вони споживають більше, ніж виробляють; найбільшими виробниками та експортерами пшениці 2022 р. є країни-члени ЄС з часткою 35% світового ринку, США – 5,6%, Австралія – 4,5%, Україна – 2,6% та Аргентина – 2,7 (табл. 1).

Як бачимо, Австралія має найвищий експортний потенціал для пшениці, з відношенням експорту до виробництва 79,6%, Аргентина – 58,4%, Україна – 54,1% та США – 46,5%. Україна має найвищу частку експорту у виробництві кукурудзи – 96,2%, тоді як Аргентина – 60%.

Згідно з результатами дослідження, у світі спостерігається дефіцит кукурудзи, а попит і ціни на неї, як очікується, зростатимуть. Такі зміни на світовому ринку кукурудзи є сприятливими для української продукції, зокрема експорт української кукурудзи може зрости до 2 млн т на місяць. Попри обмеження на експорт зернових, порушення логістичних маршрутів і високу вартість пального через розв'язану росією війну, Україна зберегла свої позиції у світовому експорті пшениці та кукурудзи. Це пов'язано з високим потенціалом кожної країни з точки зору посівних площ і врожайності, а також низьким рівнем використання пшениці для продовольчих і кормових потреб внутрішнього населення. Країни-члени ЄС займають важливу позицію у світовому виробництві (16%), але посідають лише 6 місце серед основних країн-експортерів з потенціалом 24,6%.

Попри позитивні результати в частині обсягу експорту зерна України до країн-членів ЄС, проблемою залишається якість українського зерна та його адаптація до вимог ЄС. Зокрема, під час експорту пшениці з України до країн-членів ЄС однією з вимог є порівняння якості зерна на основі вмісту в ньому білка або клейковини.

Зауважимо, у розвинених європейських країнах вміст білка та клейковини не є основою для класифікації якості зерна і враховується лише під час визначення ціни на високоякісну борошномельну пшеницю, особливо твердих сортів. Система стандартизації зерна ЄС вимагає кількісного визначення білка лише для твердих сортів пшениці і не передбачає визначення клейковини взагалі (табл. 2).

За результатами аналізу з'ясовано, для країн-членів ЄС не існує єдиної системи стандартів на зерно, і не всі країни-члени мають власні стандарти якості зерна. Під час обговорення оцінювання якості зерна в ЄС треба звернути увагу на вимоги до зерна, що закуповує Комісія ЄС як інтервенційні запаси (зерно середньої якості), а також на вимоги, що висуває ЄС до експортних бірж ЄС. Тому під час експорту українського зерна дистриб'юторам важливо напередодні вивчити вимоги щодо якості зерна тієї країни,

Таблиця 1. Динаміка виробництва і експорту кукурудзи та пшениці у світі та Україні за 2020-2022 рр. (млн т)

№	Країни	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Експорт/ Виробництво 2022 р., %
Виробництво пшениці					
1	Австралія	14,5	31,9	36,2	79,6
2	Аргентина	19,8	17,6	22,1	58,4
3	Індія	107,9	109,6	107,7	6,3
4	Китай	134,3	136,9	137,7	0,0
5	США	49,8	44,8	44,9	46,5
6	Україна	24,9	32,2	20,7	54,1
7	ЄС	254,8	269,3	282,7	30,8
8	Світове виробництво	757,0	772,8	808,4	
Частка України у світі, %		3,3	4,2	2,6	
Виробництво кукурудзи					
1	Австралія	0,3	0,3	0,4	22,5
2	Аргентина	58,3	60,5	59,0	60,0
3	Індія	28,8	31,6	33,7	10,4
4	Китай	260,9	272,8	277,4	0,0
5	США	358,4	382,9	348,8	16,8
6	Україна	30,3	42,1	26,2	96,2
7	ЄС	123,4	141,9	102,7	51,6
8	Світове виробництво	1155,8	1208,0	1163,5	
Частка України у світі, %		2,6	3,5	2,3	
Експорт пшениці					
1	Австралія	10,4	25,6	28,8	
2	Аргентина	10,2	9,5	12,9	
3	Індія	0,1	6,1	6,8	
4	Китай	0,0	0,0	0,0	
5	США	26,1	24,0	20,9	
6	Україна	18,1	19,4	11,2	
7	ЄС	117,4	104,4	87,0	
8	Світовий експорт	198,6	200,0	186,7	
Частка України у світі, %		9,1	9,7	6,0	
Експорт кукурудзи					
1	Австралія	0,1	0,1	0,1	
2	Аргентина	36,9	36,9	35,4	
3	Індія	1,8	3,6	3,5	
4	Китай	0,0	0,0	0,0	
5	США	51,8	70,0	58,6	
6	Україна	28,0	24,5	25,2	
7	ЄС	58,5	54,1	53,0	
8	Світовий експорт	192,9	196,2	209,5	
Частка України у світі, %		14,5	12,5	12,0	

Джерело: розраховано автором на основі [15; 16].

Чорноморська. Ще 5% припадало на Маріуполь і Бердянськ. Більшість зерна було перевезено до портів залізницею. На сьогодні експортери використовують також альтернативні шляхи доставки, зокрема автотранспортні, залізничні, вартість яких значно більша, порівняно з морським транспортом (рисунок 6).

Попри цю складну ситуацію, експорт зерна до ЄС залізничним та автомобільним транспортом становить близько 5% від загального експорту зерна з України. Загалом використання залізничного транспорту для експорту з України є хорошою альтернативою для доповнення можливостей морського експорту, але варто зазначити, що цей вид транспорту є більш дорогим і не може перевозити такі великі обсяги експорту, як морський транспорт.

Тому експорт зерна та його стабільне постачання є критично важливими для України як з точки зору розвантаження внутрішнього ринку, так і як джерело іноземної валюти. Зернові коридори були відкриті під тиском гуманітарних організацій і місії після того, як Україна була змушена піти зі світового ринку зерна, що призвело до зростання цін і голоду в багатьох вразливих країнах.

куди заплановано експорт.

Найбільших успіхів в експорті зерна у 2022-2023 рр. досягли компанії Кернел, Louis Dreyfus та Cargill, які експортували зерно альтернативними маршрутами, але лише 55% експорту було здійснено через українські глибоководні порти, а склад експортерів суттєво змінився, порівняно з попередніми роками.

Згідно з аналізом фінансової звітності, найбільшим експортером зерна з України у 2022-2023 рр. стала компанія Кернел з часткою 8%, друге місце посіла компанія Louis Dreyfus з часткою 7%. До першої п'ятірки також увійшли Cargill, Nibron та ADM.

На рис. 4 узагальнено десять найбільших експортерів українського зерна за 2022-2023 рр.

Важливо зауважити, що з 2021 р. спостерігається негативна тенденція до скорочення експорту зерна. Спочатку причинами цього був COVID-19, а потім вкрай негативно вплинула російська агресія [10]. Водночас найголовнішою проблемою стала блокада портів Чорного моря – м. Одеси, м. Чорноморська, через які здійснювався майже весь експорт українського зерна. Станом на травень 2023 р. через Чорноморську зернову ініціативу було експортовано понад 30 млн т зерна. Більшість вантажів становила кукурудза – зерно, яке найбільше постраждало від блокування українських зерносовищ. Чорноморська зернова ініціатива допомогла відновити морське сполучення та налагодити експортування українського зерна, проте реалізація такого гуманітарного коридору мала чимало негативних аспектів: договором не передбачено відповідальності за порушення істотних умов угоди, а сам процес транспортування досить складний і ризикований [14]. Україна, як один з найбільших у світі експортерів зерна, була змушена шукати альтернативні маршрути постачання. Експорт українського зерна був направлений здебільшого на східні країни-члени ЄС: Польщу, Словаччину, Румунію, Угорщину. Упродовж 2022 р. Польща та Румунія спільно сприяли експорту зерна з України. Динаміка обсягу експорту зерна до країн-членів ЄС у 2012-2023 рр. показана на рис. 5.

Як бачимо, найбільші обсяги експорту українського були до таких країн-членів ЄС, як: Іспанія, Нідерланди, Бельгія, Італія, Румунія, Польща, Португалія, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Литва та інші.

До війни 95% сільськогосподарського експорту України відправляли через південні порти, причому щомісяця відправляли майже 6 млн т зерна. Для порівняння, залізничні перевезення становили 300000 тонн, тобто майже двадцяті частини цього обсягу. До повномасштабного вторгнення росії в Україну основна частина українського зернового експорту відправляли покупцям через порти Миколаєва, Одеси та

Таблиця 2. Порівняння якості зерна пшениці України та ЄС

Характеристика	Пшениця твердих сортів, %					Пшениця м'яких сортів, %							
	ЄС Україна, клас:					ЄС Україна, клас							
Якщо не вказано інше		I	II	I	IV	V		I	II	III	IV	V	VI
Вологість, %, не більше ніж	14,5	14,5	14,5	14,5	14,5	14,5	14,5	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Пошкоджені зерна	6,0 у межах зернової домішки					5,0 у межах зернової домішки							
Зернова домішка	5,0	5,0	5,0	8,0	10,0	15,0	7,0	5,0	8,0	8,0	10,0	12,0	15,0
Пророслі зерна	4	1,0	1,0	3,0	3,0	у межах зернової домішки	6	2	3	3	4	4	у межах зернової домішки
Сміттева домішка	3	2,0	2,0	3,0	5,0	5,0	3	1,0	2,0	2,0	2,0	2,0	5,0
Шкідлива домішка	3	2,0	2,0	3,0	5,0	5,0	3	1,0	2,0	2,0	2,0	2,0	5,0
Склоподібність	40	70	60	50	40	6/о		50	40	6/о	6/о	6/о	6/о
Натура, г/л, не менше ніж	780	750	750	730	710	6/о	720	760	740	730	710	710	6/о
Вміст білку	11,5	14,0	13,0	12,0	11,0	6/о	-	14,0	12,5	11,0	12,5	10,5	6/о
Вміст клейко- vini, не менше ніж								28	23	18	6/о	6/о	6/о
Число падіння, не менше ніж (за Harberg)	220	220	200	150	100	6/о	220	220	180	150	150	130	6/о
Коефіцієнт седиментації							20						
Якість клейковини, група								I-II	I-II	I-II	6/о	6/о	6/о
ІДК								45-100	45-100	20-100	6/о	6/о	6/о

Примітка: б/о – без обмежень.

Джерело: узагальнено автором на основі [2].

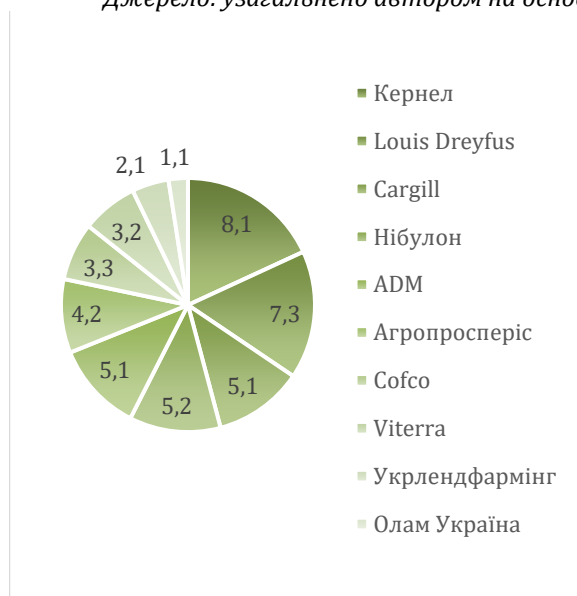

Рис. 4. Десять найбільших експортерів українського зерна за 2022-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [6].

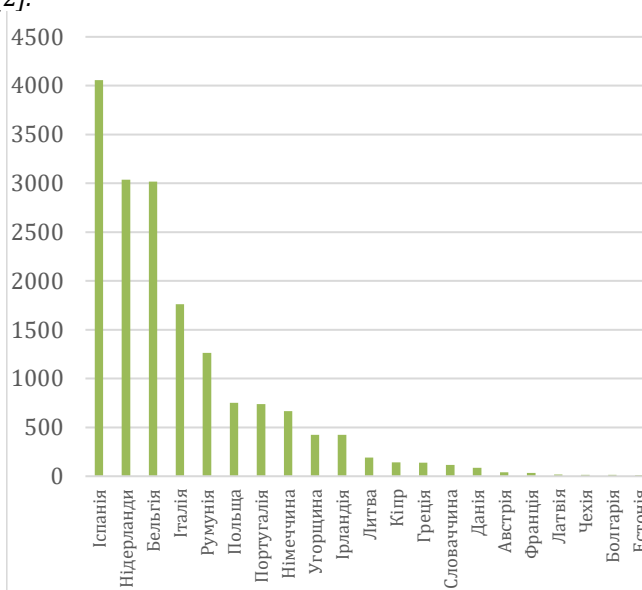

Рис. 5. Динаміка обсягу експорту зерна до країн-членів ЄС у 2012-2023 рр., млн дол. США

Джерело: розроблено автором на основі [8].

Негативними наслідками зернового коридору став наплив українського зерна, в результаті чого зменшились обсяги продажів і впали прибутки місцевих виробників. За даними Європейської комісії, фермери Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії та Словаччини втратили 417 млн євро через наплив українського зерна [11].

Тому Польща, Угорщина та Словаччина заборонили здійснювати імпорту українського зерна. Для захисту власних фермерів ці країни ввели заборону на імпорту української продукції на свої ринки, зокрема зерна. Такі дії суперечать принципу ЄС щодо визначення спільної торговельної політики для всіх 27 країн. Україна подала позов до СОТ проти зазначених країн, які продовжували забороняти імпорту українського зерна, попри рішення Європейської комісії про зняття імпортерних обмежень.

Блокада імпорту та транзиту до країн-членів ЄС призводить до неминучих змін у структурі оптової торгівлі зерном і структури агровиробництва. Це може призвести до середньозваженої збитковості від 100/150 до 200/250 дол. США на гектар, і цей прогноз може погіршитися у 2024 році. [3].

Отже, узагальнюючи шляхи розвитку оптової торгівлі зерном України в умовах інтеграції України в ЄС на період воєнного стану, варто наголосити, що відбувається пошук нових шляхів і способів транспортування зерна до країн-членів ЄС; накопичення внутрішніх коштів і зовнішніх запозичень для відновлення зруйнованої транспортної інфраструктури; інтеграція української транспортної системи в європейську на основі сучасних інформаційних технологій; забезпечення сумісності транспортних систем України та ЄС шляхом імплементації європейських директив і технічних регламентів; усунення технічних бар'єрів; удосконалення технічного обладнання; посилення співпраці з європейськими транспортними компаніями; вирішення непорозумінь і проблемних питань України та країн-членів ЄС має здійснюватися на основі дипломатичних та юридичних можливостей; напрацювання рішень між Україною та країнами-членами ЄС в частині урядових рішень з вирішення проблем експорту та імпорту через країни-члени ЄС на основі оновлених законів, норм, правил і прийнятих рішень разом з країнами-членами ЄС; посилення державної фінансової підтримки аграріїв через кредитування під заставу майбутнього урожаю; забезпечення запасів зерна у виробника; напрацювання заходів щодо компенсації Єврокомісією логістичних витрат на транспортування зерна з України до морських портів країн-членів ЄС.

Рис. 6. Експорт зерна за видом транспорту у 2022 р., млн т

Джерело: розроблено автором на основі [7].

посилення державної фінансової підтримки аграріїв через кредитування під заставу майбутнього урожаю; забезпечення запасів зерна у виробника; напрацювання заходів щодо компенсації Єврокомісією логістичних витрат на транспортування зерна з України до морських портів країн-членів ЄС.

Висновки та перспективи подальших розвідок

За результатами дослідження оптової торгівлі зерном в умовах євроінтеграції України узагальнено ключові проблеми та запропоновано шляхи розвитку. Зокрема, оптова торгівля зерном є лідером за обсягами експорту, інфраструктурою та має специфічні особливості з точки зору ланцюгів поставок; удосконалено класифікацію функцій оптової торгівлі зерном та запропоновано класифікацію основних та додаткових функцій.

До основної групи віднесено функції, які безпосередньо впливають на оптову торгівлю зерном (посередницька, ціноутворювальна, розподільча, регулююча, відтворювальна, організаційна, управлінська, оціночна); до додаткових функцій запропоновано включати функції, які опосередковано впливають на оптову торгівлю зерном (оздоровча, соціальна, конкурентна, стимулююча, інформаційна, інституційна, селективна, інтегративна, технологічна).

Аналіз динаміки експорту зерна за 2011-2022 рр. показав, що основними видами зерна є пшениця та кукурудза, причому в останні роки на них припадає близько 24% від усього експорту України; найбільші обсяги експорту пшениці припадають на такі країни, як: Австралія – 79,6%, Аргентина – 58,4%, Україна – 54,1% та США – 46,5%; найвища частка експорту у виробництві кукурудзи належить Україні – 96,2%, тоді як Аргентині – 60%.

Не менш важливою проблемою залишається якість українського зерна та його відповідність вимогам країн-членів ЄС. Зокрема, однією з вимог при експорті пшениці з України до країн-членів ЄС є порівняння якості зерна за вмістом білка та клейковини. У розвинених європейських країнах вміст білка та клейковини не є критерієм класифікації якості зерна, а лише враховується при визначенні ціни на високоякісну борошномельну пшеницю, особливо твердих сортів. Система стандартизації зерна ЄС вимагає лише кількісного визначення білка у твердих сортах пшениці і не передбачає вимірювання клейковини взагалі. Транспортування українського зерна залишається проблемою, і в результаті Чорноморської ініціативи експорт українського зерна в основному спрямований до східних країн-членів ЄС: Польщі, Словаччини, Румунії та Угорщини, що стало проблемою для місцевих виробників та зменшило розмір їх прибутків. За даними Європейської комісії, фермери Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії та Словаччини втратили 417 млн євро через вплив українського зерна.

З огляду на вищезазначене, ключовими напрямками вдосконалення оптової торгівлі зерном є: пошук нових шляхів та засобів транспортування зерна до країн-членів ЄС; акумулювання внутрішніх коштів та зовнішніх запозичень для відновлення зруйнованої транспортної інфраструктури; інтеграція транспортної системи України до європейської на основі сучасних інформаційних технологій; забезпечення дотримання європейських директив і технічних регламентів; забезпечення сумісності транспортних систем України та ЄС шляхом імплементації регламентів; усунення технічних бар'єрів; покращення технічного оснащення; підвищення якості транспортних послуг. Одним із перспективних шляхів розвитку є покращення співпраці з європейськими транспортними організаціями з використанням сучасного інформаційного забезпечення.

Література

1. Антонюк Я.М., Апопій В.В., Балабан М.П. Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку: монографія. Львів: Новий світ-2000, 2014. 565 с.
2. Глупак З.І. Стандартизація та сертифікація зерна в Україні та країнах Європейського Союзу. *Наукові горизонти*. 2019. № 7 (80). С. 63-69.
3. Зернова блокада ЄС: як не допустити у 2024 році банкрутства половини українських агропідприємств. 2023.

- URL: <https://agropolit.com/blog/534-zernova-blokada-yes-yak-ne-dopustiti-u-2024-rotsi-bankrutstva-polovini-ukrayinskih-agropidpriyemstv>.
4. Лотиш О.Я. Роль України на світовому ринку зерна: виклики і загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 45. URL: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1959.
 5. Мазаракі А.А., Пшелінський Д.М., Смолін І.В. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність: монографія. Київ: КНТЕУ, 2010. 125 с.
 6. Найбільшими експортерами зерна в сезоні 2022/2023 стали «Кернел», Louis Dreyfus Company та Cargi. 2023. URL: <https://graintrade.com.ua/novosti/rejting-osnovnih-eksporteriv-zerna-z-ukraini-za-pidsumkami-202223-mr.html>.
 7. Мазаракі А.А., Богославець Г.М., Трубей О.М. Оптова торгівля в Україні: монографія. Київ: КНТЕУ, 2016. 208 с.
 8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 9. Шубін О.О., Садеков А.А., Азарян О.М. Ринок продовольчих товарів України: реалії та перспективи: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. 508 с.
 10. Савенко І., Седікова І., Седіков Д. Російсько-український конфлікт: виклики для зернового ринку. *Food Industry Economics*. 2022. № 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>.
 11. Українське зерно в ЄС: Зеленський і фон дер Ляєн анонсували координаційну платформу. 2023. URL: <https://suspilne.media/470831-ukrainske-zerno-v-es-zelenskij-i-fon-der-laen-anonsuvali-koordinacijnu-platformu>.
 12. Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. Формування та функціонування інтегрованих структур в аграрному секторі економіки України на засадах сталого розвитку сільських територій. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2022. 52 с.
 13. Чи буде продовольча криза у 2023 році. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/13/691440>.
 14. Яковюк І.В., Жуков І.М., Цвеліх М.П. Вплив зернової кризи на продовольчу безпеку України та Європейського Союзу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 2 (46). С. 21-31.
 15. Crops and livestock products. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>.
 16. Kotler P., Keller K. Marketing Management. Pearson Prentice Hall, 2009. 662 p.
 17. Singham S., Abbott A. Copyright Trade, Competition and Domestic Regulatory Policy Trade Liberalisation, Competitive Markets and Property Rights Protection. 2023. 200 p.
 18. Ukraine: FAO scales up efforts to save upcoming harvest, ensure export of vital grains. 2022. URL: <https://ukraine.un.org/en/188978-ukraine-fao-scales-efforts-save-upcoming-harvest-ensure-export-vital-grains>.

References

1. Antoniuk, Ya.M., Apopij, V.V., Balaban, M.P. (2014). *Vnutrishnia torhivlia Ukrainy: problemy i perspektyvy rozvytku*. [Domestic trade of Ukraine: problems and prospects of development]. Novyj svit-2000. L'viv. Ukraine.
2. Hlupak, Z.I. (2019). «Standardization and certification of grain in Ukraine and the countries of the European Union». *Naukovi horyzonty*. № 7 (80). pp. 63-69.
3. Zernova blokada Yes: iak ne dopustyty u 2024 rotsi bankrutstva polovyny ukrains'kykh ahropidpriyemstv. (2023). [EU grain blockade: how to prevent the bankruptcy of half of Ukrainian agricultural enterprises in 2024]. Available at: <https://agropolit.com/blog/534-zernova-blokada-yes-yak-ne-dopustiti-u-2024-rotsi-bankrutstva-polovini-ukrayinskih-agropidpriyemstv>.
4. Lotysh, O.Ya. (2022). «The role of Ukraine in the world grain market: challenges and threats». *Ekonomika ta suspil'stvo*. Issue 45. Available at: economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1959.
5. Mazaraki, A.A., Psheslinskiy, D.M., Smolin, I.V. (2010). *Torhovel'ne pidpriyemstvo: stratehiia, polityka, konkurentospromozhnist'*. [Commercial enterprise: strategy, policy, competitiveness]. KNTU. Kyiv. Ukraine.
6. Najbil'shymy eksporteramy zerna v sezoni 2022/2023 staly «Kernel», Louis Dreyfus Company ta Cargi. (2023). [Kernel, Louis Dreyfus Company and Cargi became the largest grain exporters in the 2022/2023 season]. Available at: <https://graintrade.com.ua/novosti/rejting-osnovnih-eksporteriv-zerna-z-ukraini-za-pidsumkami-202223-mr.html>.
7. Mazaraki, A.A., Bohoslavets', H.M., Trubej, O.M. (2016). *Optova torhivlia v Ukraini*. [Wholesale trade in Ukraine]. KNTU. Kyiv. Ukraine.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Shubin, O.O., Sadiykov, A.A., Azarian, O.M. (2010). *Rynok prodovol'chikh tovariv Ukrainy: realii ta perspektyvy*. [Market of food products of Ukraine: realities and prospects]. DonNUET. Donetsk. Ukraine.
10. Savenko, I., Sedikova, I., Sedikov, D. (2023). «Russian-Ukrainian conflict: challenges for the grain market». *Food Industry Economics*. № 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>.
11. Ukrains'ke zerno v YeS: Zelens'kyj i fon der Liaien anonsuvali koordynatsijnu platformu. (2023). [Ukrainian grain in the EU: Zelenskyi and von der Leyen announced a coordination platform]. Available at: <https://suspilne.media/470831-ukrainske-zerno-v-es-zelenskij-i-fon-der-laen-anonsuvali-koordinacijnu-platformu>.
12. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.J. (2022). *Formuvannia ta funktsionuvannia intehrovanykh struktur v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy na zasadakh staloho rozvytku sil's'kykh terytorij*. [Formation and functioning of integrated structures in the agrarian sector of the economy of Ukraine on the basis of sustainable development of rural areas]. NNTS «IAE». Kyiv. Ukraine.
13. Chy bude prodovol'cha kryza u 2023 rotsi. (2022). [Will there be a food crisis in 2023]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/13/691440>.
14. Yakoviuk, I.V., Zhukov, I.M., Tselikh, M.P. (2023). «The impact of the grain crisis on the food security of Ukraine and the European Union». *Aktual'ni problemy prava: teoriia i praktyka*. № 2 (46). pp. 21-31.
15. Crops and livestock products. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>.
16. Kotler, P., Keller, K. (2009). Marketing Management. Pearson Prentice Hall.
17. Singham, S., Abbott, A. (2023). Copyright Trade, Competition and Domestic Regulatory Policy Trade Liberalisation, Competitive Markets and Property Rights Protection.
18. Ukraine: FAO scales up efforts to save upcoming harvest, ensure export of vital grains. (2022). Available at: <https://ukraine.un.org/en/188978-ukraine-fao-scales-efforts-save-upcoming-harvest-ensure-export-vital-grains>.

Стаття надійшла до редакції 10.14.2024 р.